

Данко Камчевски
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
(докторанд)

929:81 Овен Б.
811.111'37(091)
doi 10.18485/analiff.2015.27.1.11

ОВЕН БАРФИЛД: ФИЛОЛОГИЈА, ЕВОЛУЦИЈА СВЕСТИ И КРИЗА САВРЕМЕНОГ ДРУШТВА

Овен Барфилд, енглески филозоф и филолог, аутор је значајних али, нажалост, занемарених студија о језику и еволуцији свести која се огледа кроз еволуцију језика. У том кључу биће представљено његово разумевање кризе савременог друштва, које се најлакше може илустровати насловом једног од есеја који гласи „Надолазећа траума материјализма“. Барфилд, пратећи сопствена истраживања односа развоја језика и развоја свести долази до аналогije између савремене језичке употребе и строге картезијанске поделе на субјект и објект. Човек као субјект перцепције чистог објекта свео је језик на пуки инструмент пропозиционе логике, чији је један од симптома „лингвистички обрт“, односно јачање аналитичке струје у филозофији. Субјект таквим језиком више није у стању да оствари било какву партиципацију са светом. Због тога и разумева себе, између осталог, и као животињу међу животињама, и из тог разумевања развија дарвинистичку етику и губљење смисла у материјалистичкој визији света као аутомата, у којем се човек све више своди и на објект међу објектима. Наслов поменутог есеја даје наду да је заправо та криза начета (између осталог, сопственом неутемељеношћу), и да се материјализам налази усред трауме коју неће преживети. У том смислу, он нас враћа на имагинацију и језичку инвенцију као начине да се поново успостави партиципација са светом, и превазиђе бесмисао материјализма.

Кључне речи: Барфилд, језик, свест, еволуција, материјализам, криза, редуccionизам, поезија, имагинација

Овен Барфилд (Owen Barfield, 1898-1997) је данас мало познат у Србији, па чак и у свету. Ако је веровати електронској бази података наших библиотека, може се наћи тек неколико примерака његових студија. О њему готово уопште да није писано, нити је знатно коришћен

у виду секундарне литературе. То је велика штета имајући у виду распон његовог образовања и домете његове мисли. И тај распон и ти домети нас одмах онемогућавају да његов рад сажмемо у један пасус и направимо кратак увод. То је уједно прва похвална страна Барфилдовога опуса. Са једне стране, и како и сâм каже, његова преокупација је увек иста, и своди се на проучавање еволуције језика као еволуције смисла, а потом и извођење на основу тих претпоставки еволуције свести. Са друге стране је једноставна и монолитна теза Барфилдова веома интригантна и свеобухватна у својим крајњим последицама. Стога, читати Барфилда не значи само читати једну филолошку тезу са епистемолошким или онтолошким последицама, већ и кроз њену призму читати о историји и филозофији науке, историји уметности, књижевности, психологији, социологији. Космос који Барфилд види је космос испреплетаности и бесконачних аналогичности. Стога је савршено могуће размишљати о једној јединој речи и ући у дух неке од епоха или друштвени проблем.

Дакле, прићи Барфилдовом опусу је у исто време и једноставно и сложено. Зато је можда најбоље рећи кратко и јасно: Овен Барфилд је филолог и филозоф. Када кажемо филолог, никако не мислимо на филологију како се данас уопштено схвата, и затим дели на науку о језику и науку о књижевности. Нити на филологију уже схваћену као лингвистику, јер лингвистика данас у највећој мери живи у слици генеративне граматике Ноама Чомског. Каква је природа савремене лингвистике? Њена суштина се представља синхронијском, али главна реч је структура. Синхронија подразумева ограниченост на садашњи тренутак у развоју језика, док структуралност ове граматике подразумева њену наводну универзалност, односно примењивост на читав распон језичких стадијума у дијахронији. Јасно је да појмови стоје у контрадикцији. Даље, када кажемо 'синхронија' ту првенствено мислимо на синхронију енглеског језика, дакле на такозвани савремени енглески језик, на којем је Чомски базирао своју граматiku, и дошао до универзалне структуре на основу тренутног поретка у језику.¹ Дакле, структура је урођени темељ који генерише конкретни језик, али тај урођени и, може се рећи, вечни, темељ, базиран је на

1 Због тога је Чомски, сасвим основано, критикован за промишљање са становишта *анילוценцијализма* у лингвистичким истраживањима.

савременом језику. На исти начин би се и крошња неког дрвета могла прогласити његовим корењем, само на основу тога што су и крошња и корење *разјранати*.

Међутим, Барфилд свакако не би у теорији језика кренуо од савременог енглеског језика. Његов приступ био је изразито дијахронијски. Нарочито је волео да истражује историјски развој речи. Процес метафоризације, који тече од често конкретног физичког значења ка апстрактном, већ по себи претпоставља временски ток и процес. У развоју речи налазио је историју, и његова прва објављена књига била је *Историја у енглеским речима* (*History in English Words*), којој први пут наглашава оно што ће поновити још много пута, али увек на другачији начин: „језик је очувао за нас унутрашњу, живу историју људске душе. Он открива еволуцију свести.“ (Барфилд 2007: 18). Многе речи се данас узимају здраво за готово, али каже Барфилд, „Платон је морао да уложи огроман напор [...] да би претворио нејасно осећање у јасну мисао. Он је измислио нову реч 'poitōēs', 'штаство', могли бисмо рећи 'од такве врсте', а Цицерон је то превео на латински са 'qualitas', од 'qualis'.“ (Барфилд 2007: 19). Насупрот Платоновом 'poitōēs' имамо Аристотелово 'rosotes', „колико нечега има“, и каже Барфилд, ту можда можемо „видети почетак оног занимања за *израчунљиви* аспект објеката из видљивог света из којег су настале егзактне науке.“ (Барфилд 2007: 111). Осим што у историји језика можемо уочити историју доприноса великих појединаца филозофији, науци, уметности, и религији, у њој се одражавају и посебности историјских епоха, као и друштава и народа. Између осталог, Барфилд примећује да у енглеском скоро да не постоји реч која макар мало не изражава неку врсту ауторитета а да не долази из латинског (Барфилд 2007: 38). Иако је Средњи век од стране просветитеља био виђен као прелазна епоха, мрачни тунел на чијем крају је светло рационализма, ипак је његов допринос логици очигледан у речима које су иза њега остале, попут *аџрибуџа*, *конџеџа*, *дедукције*, *есенције*, *еџисџенције*, *инџелеџа*, *инџенције*, *инџуџије*, *моџива*, *џоџенџијала*, *џредикаџа*, *суџиџанџе*, *џенденџије*, *џрансџенџирања*, *аџџраџиџној* и *конкрџеџној*, *енџиџиџеџа* и *иденџиџиџеџа*, *маџерије* и *форме*, *објекџивџној* и *субјекџивџној* (Барфилд 2007: 139). Сам концепт *Средњеј века* дугује своје постојање добу рационализма у којем су се у енглеском језику јавиле речи попут

развијати и *развиј* (develop, development), док су се са садашњим значењима јавиле речи попут *анахронизам*, *еволуција*, и *и́реисторијски* (Барфилд 2007: 167). „Тамо где ми говоримо о *и́ропресу* и *еволуцији*“, каже Барфилд, „у Средњем веку су могли говорити само о *рејенерацији* и *и́оиправљању*.“ (2007: 168). На тај начин промене смисла речи, као и појаве нових речи могу указати на виђење света у средњем веку које је видело историјски ток у виду силазне путање од бољег ка горем стању. У исто време се види радикални рез савремене епохе која види стално усправљање човека, и кретање од горег ка бољем, бесконачни прогрес. У осамнаестом веку и аристотелијански термин *субјективно* који је означавао самостално постојање мења значење и помера се ка средишту картезијанског субјекта, те значи 'постојање у људској свести'; реч *објективно*, каже даље Барфилд, креће се у супротном смеру (2007: 176). Холбахово механицистичко доба преокреће значење префикса 'ауто-' које је раније означавало рефлексивну заменицу „себе“ и тада се тај префикс почиње да користи у контексту машина. „У грчком речнику налазимо више од две стотине речи које почињу са овим префиксом, али ниједна од њих се не може применити ни на шта механичке природе.“ (2007: 185). Исти је случај и са речју 'аутоматски' која је раније означавала нешто што само себе покреће својом слободном вољом, нешто спонтано, на основу чега је грађена антитеза између духа и материје; на крају осамнаестог и почетком деветнаестог века добила садашње значење нечега што се може свести на машинерију (2007: 186-7). Читав космос је био схваћен као аутомат, и наспрам тог механизма јача субјективизам и индивидуализам, и одвојеност од света као света датости и објеката. Са дозом хумора Барфилд опажа:

Пошто се осећај за слободу често појављивао најизразитије у имагинацији оних који су највише били опседнути механичким погледом на универзум, није било ретко да дође до парадокса – нарочито у Немачкој – да имамо филозофе и научнике који ватрено инсистирају на слободи мишљења и користе је да порекну могућност било какве слободе! (Барфилд 2007: 199).

Оно што се овде имплицира није једноставно у смислу да се у сваком историјском периоду појављују савршено нове и до тада непознате речи. Нема сумње да је до тога долазило и у виду кованица. Али, чешће су већ постојеће речи добијале нова, често и дијаметрално

супротна значења. Јер, управо на датим примерима видимо шта то значи да речи сведоче о садржини људске душе. Смисао речи је, видимо, и културно-историјски условљен.² У исто време реч је израз, условно речено, *унуџраишеџи* доживљаја *сиољаишеџи* света. Ништа није ближе унутрашњим садржајима људске свести од језика којим се говори. Ту је и непобитна чињеница да језик еволуира кроз еволуцију смисла, и да је само на основу те еволуције смисла могуће постулирати историјски ток. Из тога следи да је језик један од начина, можда и најзначајнији, на који човек не само да доживљава свет већ је и у стању да то своје доживљавање формулише и себи представи. А како промене у значењима речи указују на промене у доживљавању света, Барфилд изводи закључак да је еволуција језика прати еволуцију људске свести.

У наредној студији под називом *Поетска дикција (Poetic Diction)* Барфилд ће доказ за своју тезу потражити у књижевности. У књижевној теорији се често употребљавају термини попут *онеобичавања* и *зачудности*, који се односе на специфичну, може се слободно рећи, свежу или иновативну употребу језика у односу на устаљене фразе и отрцане метафоре. Онеобичавање чешће иде ка експресивности у односу на свакодневну и практичну разумљивост и јасноћу. Тако када Лаза Костић у „Santa Maria della Salute“ каже „из безњенице у рај, у рај!“, свакако да је ствар могао рећи једноставније, рецимо, „из света без ње у свет са њом – у рај!“; или било шта што би се могло тумачити са „из оног стања кад сам без ње био прећи ћу у рај“, али тиме би се изгубила изражајност његовог личног израза. У строго *драматичком смислу*, реч коју је сковао, 'безњеница' не постоји; али, она ни не мора да постоји у свакодневном језику, док је у песничком језику неопходност која је органски повезана са остатком песме. Њоме је Лаза Костић заправо изрекао много више него да је искористио упрошћену фразу, јер је читалац морао застати од чуђења пред необичном речи, и у чуђењу се замислити над њеним смислом. У читаочевој свести би се, након тог промишљања, могла јавити читава представа о заљубљеном човеку који не може своју љубав остварити

2 Али не и потпуно детерминисан културно-историјским контекстом. Такво разумевање би поново човека вратило на механички детерминизам маскиран наизглед флуиднијим концептима културе и историје.

у овом свету, који је упркос својим предностима, захваљујући том једном кључном недостатку *ње* ипак и даље лош, несавршен, непотпун – 'безњеница'. Свет се открива другачије; његов смисао и значај нису на просто дати; недостатак вољене особе или неиспуњење односа са том особом чини да тај свет буде *квалијативно* другачији, гори или трагичнији. А јављањем овакве представе у свести, читалац се заправо на тренутак (макар једним делом) ставља у позицију песникову. Одатле може следити да и сâм схвати да у његовом сопственом свету постоје особе или ствари без којих је живот такође 'безњеница'. Свет се, дакле, почиње посматрати другим очима, као стварност која се не своди на просто фактичко постојање ствари, већ таква стварност са којом је човек интимно повезан својим жељама, хтењима, љубавима, па и мржњама и одбојностима. И супротно, у односу на такав свет се успоставља онај други свет, рај, који би тиме постао „њеница“, и био „њеница“ тиме што је рај, и рај тиме што је „њеница“. Овакве могућности књижевности да човеку обогати искуство света Овен Барфилд назвао би „проширењем свести“. (Барфилд 1973: 57).

Дакле, реч употребљена у другачијем контексту него иначе, или у корелацији са феноменом са којим нисмо навикли да буде у корелацији, може изазвати овај ефекат зачудности и својеврсног изненађења. Али, већ и природа језика као таквог омогућава и објашњава готово сталну зачуђеност пред књижевним делима од пре неколико векова. Јер, као што је уочено, историја еволуције језика је историја еволуције смисла, и историјски су (фонетски гледано) исте речи имале често и супротна значења. Читање старих дела нам по себи омогућаје оно што савремени песници морају муком да изграде, а то је природно проширивање свести из простог сусрета савремене свести са свешћу из које је проистекао језик тих дела.³ Судар и стапање херменеутичких хоризоната су, дакле, неизбежни по природи ствари.

Барфилд се осврће на примећену тенденцију у језику да се значење увек креће од конкретног ка апстрактном. Рецимо, савремена

3 Овим се не жели дати вредносни суд, нити да је довољно писати било шта, и сачекати пар векова да би будуће генерације уживале у проширивању свести. Вредност и смисао књижевног дела далеко су изнад веште употребе језика. Књижевна дела претходних епоха овде се разматрају у смислу језика тих епоха који је у њима очуван или иновиран, и служе као подсећање на другачија гледања и доживљавања света.

реч 'банка' која означава финансијску институцију раније је напросто означавала клупу. Или, рецимо, „калкулатор“ или рачунска операција 'калкулације', која потиче од врло *конкретних* каменчића које су Римљани користили за рачунање. Али, онда, каже Барфилд, налазимо се пред проблемом када видимо да се у грчком језику Новог завета реч 'рнеума' употребљава двојачко да изрази и конкретно 'ветар', и апстрактно 'душу' као *принцип живота*. Након расправе са осталим филолошким тумачењима, а пратећи сопствену тезу о еволуцији језика као еволуцији смисла, Барфилд изводи занимљив закључак. Најпре, није могуће да је метафоричкој употреби ове речи претходила конкретна, будући да се и метафоричко и конкретно значење користи једнаковремено и у истом тексту. Зашто измишљати сложене теорије и моделе којима би се установио некакав механизам метафоризације, када је очигледно, сматра Барфилд, да како језик одражава свесни доживљај света, тако и ова двострука употреба једне речи исто тако одражава тај исти доживљај. Човек те епохе је реч 'рнеума' могао употребити на овај начин зато што је он још увек имао присан однос са стварношћу, и себе је сматрао њеним делом. „Мора се претпоставити“, каже Барфилд, „да они [предмети из стварности, живота] нису били, као што сада изгледају, изоловани, или одвојени, од мишљења и осећања.“ (Барфилд 1973: 85).

Шта то говори о такозваном „примитивном човеку“. Пре свега, да он није свесно правио никакве везе између ветра и душе, јер је тај начин апстрактне концептуализације својствен модерној свести.

Говорник је уочио јединство, и стога није сâм свестан *релације*. Али ми смо, кроз развој свести, изгубили моћ да видимо ово једно као једно. Наша софистицираност, као Одинова, коштала нас је једног ока; и сада је језик песника, све док стварају праве метафоре, тај који мора да *поврати* ово јединство концептуално, након што је оно нестало из перцепције. (Барфилд 1973: 86-7).

Отуда је песнички језик, или шире, песничка имагинација, којом се повезују наизглед неповезане или неповезиве ствари, начин да се свет поново види као један, и да се човек *поново* види као део тог света. Значај добре поезије је (између осталог) у томе што на неинструменталан начин користи језик не да би говорила о стварима како их *наводно видимо*, већ да би свет представила у пуноћи и мно-

гострукости испод којих лежи темељно јединство посматрача и посматраног. „Поезија је облик знања“, рећи ће Барфилд у разговору из 1974 (Шугермен 2008: 7) а ту мисао можемо наћи још у предговору за своју збирку есеја *Романтизам сазрева (Romanticism Comes of Age)* где Барфилд наглашава

начин на који је моје изразито искуство поезије реаговало на моје схватање спољашњег света. Изглед природе, уметнички предмети, историјски догађаји и људски разговор одавали су значајне елементе који су [ми] до тада били непознати управо као последица тих поетских или имагинативних комбинација речи о којима говорим. Схватио сам да знам неке ствари о њима које претходно нисам знао. (Барфилд 2012: 3).

Осврнимо се поново на изнете тезе. Још у класично време и пре тога, у доба примитивног човека, свест је перципирала свет не као одвојени објект. У савремено доба, поетска имагинација је у стању да нам на изванредан начин врати такву врсту гледања. Шта се, међутим, десило у *међувремену*, што је узрок савремене одвојености. Каквим сечивом је човек отцепљен од света да би постао самосвојна, изолована индивидуа?

Период који је човек оставио иза себе Барфилд назива периодом *првобитне учешћа (original participation)*. Тада је човек имао пристан однос са светом, и није правио оштру границу између себе и света. То му је, уосталом, омогућавала да речју за ветар изрази и *свољашњи феномен и унутрашњу животноу силу*. Истраживања усмених култура потврђују ову тезу, те, како наводи Онг, „за усмену културу учење или знање означава постизање, блиске, емпатичке, заједничке идентификације са спознатим.“ (Онг 2002: 45). Супротно томе, појава писане културе уводи „поделу и отуђивање, али такође и више јединство. Оно појачава осећај сопства и негује свеснију интеракцију између особа Писање уздиже свест.“ (175).

Јер, некада је језик доста другачије био схватан. Код Аристотела се писана реч односи на усмену реч; усмена реч на човекову мисао; и, на крају, мисао се односи на ствар представљену речју. Ова идеја се одразила у теорији језика Томе Аквинског којег Барфилд цитира: „*Verbum igitur in mente conceptum est representativum omnis ejus quod actu intellegitur*. Реч зачета у уму представља целину онога што је у

мисли реализовано.“ (Барфилд 2011: 94). У оваквом схватању човек је присно повезан са оним о чему говори, односно, већ у поставци није могуће становиште пуког објективног посматрача који са посматраним нема никакве везе. У есеју „Говор, разум и имагинација“, Барфилд се пита да ли је то можда разлог за догматску репутацију средњовековних мислилаца. Да ли се заправо ради о томе да је њима до њиховог мишљења било много више стало него што је случај са човеком погођеним модерношћу?⁴ „Никада у тако огромним размерама“, каже Барфилд за садашњег човека, „није било случаја да човек може протрчати кроз три или четири потпуно различита и контрадикторна објашњења Универзума пре него што доручкује.“ (Барфилд 2012: 88). Занимљива је паралела која се овде може повући са хришћанским мислиоцем и писцем, Г. К. Честертоном, који је приметио исти феномен, и протумачио га као замајавање обичних малих људи најразличитијим идеологијама које га заправо пасивизују:

Смирује га и на месту држи непрестани низ сулудих филозофија. Он је Марксиста једног дана, Ничеанац сутра, а Натчовек (вероватно) прекосутра; и роб сваког дана. Једина ствар која преостаје иза свих филозофија је фабрика. [...] Све док се визија раја увек мења, визија земље ће остати потпуно иста. Ниједан идеал неће довољно дуго трајати да би био остварен, или барем делимично остварен. Модеран млади човек никада неће променити своју околину; јер он увек мења своје мишљење. (Честертон 2009: 162).

Човеку који је живео пре модерног периода су, дакле, сопствена реч и мисао са њом повезана далеко више значиле него модерном човеку. Међутим, занимљив је обрт када се ради о такозваном „спољњем свету“, „појавном свету“, или свету феномена наспрам ноумена. Барфилд је заступао тезу да је права стварност попут Кантовог ноумена, *неиредстављива*, а да оно што видимо постоји у својеврсној фузији између наше свести, перцепције света који је свешћу посредован,

4 Ову примедбу Барфилдову даље разрађује Тенисон (2008), примећујући промену у значењу речи *етимологија*. У предмодерном добу, преовлађавала је управу интерпретација да етимологија открива истинито значење речи због претпостављене блиске везе између речи, мисли, и ствари. У модерном добу, ова веза је прекинута, и етимологија открива само прво у низу могућих значења. Заједно са тим је откривена и такозвана „етимолошка заблуда“, која се односи на извођење садашњег значења речи из његове етимологије.

и самог света. Свет какав познајемо је, мање или више прецизна или непрецизна конструкција у којој људска свест игра одређену улогу. Барфилд сматра да је такво мишљење о спознаји света опстајало све до средњег века. То он назива партиципацијом. Она се креће од свести такозваног примитивног човека који је остваривао такву партиципацију са светом да није правио јасну разлику између себе и света. Платон се у *Тимеју* изричито ограђује речима да је то вероватни а не потпуно прецизни приказ настанка света (Тимеј 29d). Таква партиципација одржала се још стотинама година, између осталог, у алхемијским истраживањима и херметизму микрокосмоса и макрокосмоса. Све до Средњег века циљ науке није био да спозна свет до краја (што су учењаци тог доба сматрали немогућим) већ да креира одговарајуће моделе којима би се „спасиле појаве“. Код Симпликија Барфилд налази грчки глагол из којег је изведен термин 'хипотеза'. Хипотезе су у том контексту „претпоставке које се постављају за сврху одређеног аргумента и самим тим се постављају као истините.“ (Барфилд 2011: 51). Истинито би овде означавало коначно истину којој се више ништа не би могло ни додати ни одузети. Како је у то време потпуна спознаја била сматрана немогућом, хипотеза се прихватала као фрагмент истине, или најбоље могуће решење за објашњење појава са којим је учењак суочен. У то време је, дакле, итекако постојала сумња у веродостојност емпиријског знања, и свест о томе да између човека и природе постоји такав преплет који онемогућава да човек са стране, непристрасно оцењује природу. У *Крајшлу* је Платон истицао да само богови знају права имена ствари, и то је она иста идеја присутна и у *Тимеју*. К. С. Луис се такође позива на Тому Аквинског у вези са „спасавањем појава“ које се врши на основу довољног доказа (*sufficienter probans*) који се не сме стриктно прихватити јер појаве „могу бити спашене уз помоћ неке друге претпоставке.“ (Луис : 16).

Шта се десило те смо од потпуне партиципације са светом дошли до скоро никакве партиципације? Постоје две прекретнице које ступњевито удаљавају човека од природе. Прву Барфилд види у појави Френсиса Бејкона. Бејкон је разбио позната четири идола, али је својом девизом „Знање је моћ“ створио пети, а да тога вероватно није ни био свестан. За Бејкона је једино знање оно технолошко, које нам

омогућује да „натерамо природу да нам буде послушна.“ (Барфилд 2011: 57). Другу прекретницу оличава Рене Декарт, који својом поделом на *res cogitans* и *res extensa* дели свет на посматрача и посматрано. Природа постаје потпуно независна од човека, и у тако схваћеној природи, и појаве добијају

независност и спољашњост непредстављивог. Али представа која се на колективној основи погрешно узима за нешто коначно – не сме бити називана представом. Она је идол. Стога су *сами* феномени идоли, ако се замисле као да имају независност у односу на људску перцепцију каква се може приписати једино непредстављеном. (Барфилд 2011: 66-7).

Барфилд ове идоле назива 'идолима науке',⁵ будући да је ново-вековна наука, почевши од Бејкона, заслужна за њихов постанак. Будући да је наука сада у стању да дође до потпуне истине оваплоћене у спознатим идолима, главна негативна последица овога јесте да се ти идоли науке некритички прихватају као последња реч на задату тему. У таквом научном пејзажу оно што се данас назива интердисциплинарношћу је прилично угрожено. Барфилд веома замера теоретичарима еволуције што су из својих хипотеза избацили улогу ума, односно, свести. Један од ликова његове књиге *Свештовима удаљени* (*Worlds Apart*)⁶, који по свему судећи говори Барфилдове ставове, износи примедбу еволуционом биологу:

Када си говорио о 'универзуму без свести', претпостављао си артикулисани свет објеката, који би за нас били препознатљиви и могли бисмо их именовати да смо били тамо, и који су постојали пре него што су се људи, и чак животиње појавили на сцени... (Барфилд 2010: 59).

5 На енглеском је термин 'idols of the study'. 'Study' је овде свакако именица која највероватније означава научнички кабинет, али пошто реч 'наука' данас служи као главни симбол позитивистичке науке (нарочито „тврдих“ наука, као што су физика или хемија), у том је и наш избор пао на ту комбинацију, уместо алтернативе као што је „идол кабинета“ (која може имати политичку конотацију), или „идол проучавања“, што је синтагма и незграпна и непрецизна у исто време.

6 Поново игра речи: 'worlds apart' се може превести и са 'удаљени светови' (*worlds that are apart*). Енглеска синтагма, дакле, сугерише не само раздвојене научне области, већ и огроман јаз који између њих постоји.

Оно што Барфилд жели да укаже јесте да еволуција собом имплицира неку врсту свести о феноменима који еволуирају; уколико такве свести нема, онда би требало да се еволуција одвија по чисто физичким законима интеракције елементарних честица – што никако није случај. Из тога он изводи да „просто нема никакве везе између света како га замишља физичка наука и света како га замишља биолошка наука.“ (Барфилд 2010: 60). Настаје својеврсна збрка, јер науке међусобно једна другу угрожавају својим идолима. Идоли једне науке не могу се искористити у истраживањима друге науке. „Шансе за међупрожимање никада нису били већи – а ипак су наши умови световима удаљени“, јадикује Барфилд. (2010: 36). Са једне стране имамо налазе квантне физике у којима се враћа динамика присуства посматрача у посматраном, а са друге, како Рајли примећује, иронично, „признајемо нашу несвесну партиципацију у нашим феноменима, али свеједно инсистирамо на томе да феномене третирамо као да имају независно постојање.“ (Рајли 2006: 63). Научници се све више затварају у своје уже специјалности. Барфилд се поиграва изреком да специјалиста „зна све више о све мање и мање“, те један од његових ликова се у једном тренутку пита да ли је можда заправо тачно да је специјалиста „човек који зна све мање и мање о све мање и мање!“ (Барфилд 2010: 11). Колико је Барфилд још половином двадесетог века био испред свог времена и по питању проблематике еволуције свести и по питању неспремности науке да изађе из сопствених оквира, говори релативно нова књига америчког филозофа Томаса Нејгла, *Ум и космос: зашто је материјалистичка неodarвинистичка концепција природе скоро сигурно нејачна*. Нејгл најпре опажава да се пружање отпора „физичко-хемијском редукционизму“ сматра „не само научно, већ и политички некоректним.“ (Нејгл 2012: 5). Он схвата колико је сумња у дате научне поставке шокантна, нарочито кад се има у виду колико је свако у савременој култури приморан да „схвата редуктивно истраживање као свето, на темељу да све друго не би било наука.“ (Нејгл 2012: 7). Још шездесетих година је нешто слично Барфилд ставио у уста једном од својих ликова који се облаћа Бурцену (фигури Барфилда) предвиђањем шта ће се десити ако почне да износи своје *проблематичне теорије* као Сократ некада. Неће га бичевати или казнити. Напротив, „бићеш потпуно игнорисан“ (Барфилд 2010:

98). Педесет година касније, и са истих премиса, Нејгл закључује да „еволуција живота мора бити бар део објашњења развоја и облика свести.“ (Нејгл 2012: 44).⁷

Дакле, наука је подељена на јасно разграничене области које се не додирују, и разлог за то се може наћи у њеној инструментализацији. Наука је корисна. Објекти – идоли науке – којима она барата погодни су за манипулацију и долажење до „конкретних резултата“. Инструментализација знања повукла је за собом инструментализацију језика и стварање нове логике, новог органа, који ће омогућити развој науке схваћене као технологије којом ће се управљати природом. Појаве, ухваћене у мрежу такве технолошке науке, се окамењују и постају сталне и непроменљиве попут Кантовог ноумена. Постају картезијански чисти објекти наспрам човека као чистог субјекта. Физичар Дејвид Бом наводи да теорије увек теже томе да буду аксиоматске, што има позитивну страну у томе што свака аксиома на крају почиње да запада у противречности будући да није у стању да објасни све. Затим из тог раскорака између нових увида и аксиома које нису у стању да апсорбују те увиде, често се јави нека нова теорија, као што су теорија релативитета, или квантна механика. Међутим, Бом примећује и негативну страну аксиоматизације теорија у томе што је „резултујући привид прецизности, утврђености, и савреног логичког реда често доводио до утисака да је знање коначно стигло до неке врсте коначне истине.“ (Бом 2008: 62) А коначне истине морају имати и коначне, утврђене објекте на које се односе. То се прелива на само функционисање језика. Окамењени „идоли науке“ како би се могао назвати овај пети идол омогућавају функционисање језика схваћеног као савршене пропозиционе логике.

Тежи се савршеној комуникацији у којој речи „задржавају идентична значења сваког пута када се изговоре или чују“ (Барфилд 1967: 37). Идентична значења речи претпостављају непроменљиве предмете на које се те речи односе. Идоли науке су идеални за ту улогу. Али,

7 И Нејглова књига је, разуме се, изазвала негативну реакцију у материјалистичким круговима, и злурадих коментара да му таква књига није била потребна за крај каријере, или да је *на самом крају* подбацио – као да се жели инсинуирати нека врста менталне декаденције чији је доказ објављивање овакве књиге.

невоља са оваквом употребом језика јесте управо у претераној логичности, јер „логичка употреба језика сâмом језику никада не може додати било какво значење.“ (Барфилд 2006: 68). Отуда „није претерано корисно имати савршено средство за комуникацију ако немате ништа да пренесете осим релативних положаја тела у простору – или ако никада нећете имати ништа ново да пренесете.“ (Барфилд 1967: 37).⁸

Савремено схватање језика је, дакле, такво да човека у исто време удаљава од света и деперсонализује, претварајући га у један од објеката о којима говори. Јер језик науке, сведен, максимално функционалан, каузалан, улази у предразумевање човеково те деца „све више и више уче да о себи размишљају као објектима међу објектима; и све су празнија и празнија.“ (Барфилд 2011: 189). Све већи развој рачунарских технологија се намеће човековом мишљењу. Није необично наћи формулације према којима је човеково тело 'хардвер' а његова душа 'софтвер'. Човек се очито схвата у аналогiji са рачунаром, јер је та аналогija погодна и лако се илуструје примерима из свакодневног човековог окружења којим данас доминирају рачунари. Па ипак, како истиче Томас, „особина људске менталне активности јесте да се она занима за сврху [неког процеса, податка – Д.К.]. Рачунар се, са друге стране, занима (ако је то одговарајућа реч) за информацију коју обрађује не узимајући у обзир сврху те информације.“ (Томас 1987: 23). Али, продужава он, „наука и математика су производ оваквог начина мишљења, читавих животних векова интелектуалног рада које суштински одликује одсуство или уклањање личног аспекта знања.“ (Томас 1987: 27). На који начин ово води до Чомског? Једноставно, сетимо се да да његова синхрона лингвистика покушава да дефинише језички систем који ће ефикасно и прегледно бити у стању да пружи одговор на то која реченица је граматична, а која није. Ради се о систему који своди језик на суд а сâм суд дели на тачан или нетачан суд, јединицу и нулу бинарног кода. Сетимо се даље да је заправо синхрона лингвистика Чомског нашла првенствено примену у компјутер-

8 Већ се и на интернету могу наћи текстови, попут овог на веб-адреси <<http://blog.b92.net/text/13006/Logika-gazgovora/>>, у којем се читаоцима дају препоруке како да на најефикаснији могући начин „очисте“ језик од непотребних информација и постигну што већу прецизност каква се цени у савременом друштву.

ским системима, и програмским језицима, којима одговара тај ниво предвидљивости и систематичности. Логика судова која је завладала савременим језичким теоријама, те стога и пожељним употребама језика, са собом носи даље удаљавање човека од света о којем говори, будући да је „карактеристично за мисао која просуђује да се мислећи субјект стави наспрам објекта промишљања.“ (Барфилд 2006: 259). Ради се управо о „моделу знања који је Декарт завештао модерној науци, и чијим се оцем он често и експлицитно назива, који је заснован на јасноћи, неострашћености и отуђености.“ (Бордо 1986: 440).

Или узмимо за пример другу велику аналогију са схватањем човека на начин еволутивне биологије, односно, онога што се данас укратко назива 'дарвинизмом'. Барфилд предлаже мали експеримент: покушајмо да две недеље читамо дневне новине и гледамо телевизију и све време се питамо да ли је, рецимо, неки аспект дарвинизма (борбе за опстанак, сексуалног одабира, или прости анималности човека) имплицитан у неком опажању или терминологији која се користи. Његов закључак је да експеримент неће морати да траје предуго (Барфилд 2006: 220).

Ми ћемо овде навести неколико кратких илустрација из света науке и свакодневног живота. Тако рецимо *CERN Courier*, гласило познатог института за нуклеарна истраживања у Швајцарској преноси вест да су истраживачи са Универзитета у Окланду „одлучили да на језик примене моделе који су првобитно осмишљени да прате генетско порекло патогена. Ефективно, идеја је да су језици можда временом еволуирали на сличан начин као и живе врсте.“ (Свејн 2012: 12). Одговор на питање о пореклу језика је децидан: Анадолија, а не евроазијске степе. Али, на страну проналазак. Да ли се оваквим ствара утисак да је језик нешто налик бацилима, вирусима, бактеријама, нешто патолошко? *Наука каже* да језик не мора бити само то. Језик може бити и оружје. Њујорк тајмс преноси вест да је др Еткинсон, биолог, применио биолошке моделе на процес еволуције језика. Његов ментор на истраживању, др Пејгл, поручује да имамо језику да захвалимо на ширењу људске расе по свету. „Језик је био наше тајно оружје“, каже овај доктор, „и чим смо добили језик постали смо заиста опасна врста.“ (Вејд 2011). Језик, осим што стоји у аналогији са луком и стрелом, према овим истраживачима очигледно потиче

из Африке. У сваком се случају језик своди на његову спољашњост, на комбиновање гласова које је схваћено механички да би се лакше применио статистички метод и његово ширење представило преко графикана. Управо оно што научној методи измиче јесте унутрашњи садржај речи, њихово субјективно значење – укратко смисао. Јер, као што је Барфилд приметио, битнија од формалне промене у језику (као што је фонетска) јесте промена у смислу, која увек постоји у културно-историјском контексту. Многи писци су изумели нове речи или постојећим речима удахнули нови смисао, и такви процеси не могу бити захваћени статистичким анализама и уопште моделима преузетим из природних наука.

Ови примери нам указују да модерна наука схвата интердисциплинарност као апсолутизовање сопствених идола. За биолога све се мора на крају свести на врсте, борбу за преживљавање, еволуцију, опстанак најспособнијих, природну селекцију. Сведочимо крајњој непоузданости ових истраживања, будући да иста наука применом својих метода не може чак ни да се сложи око континента на којем је језик могао настати. Пропорционално са степеном непоузданости очигледно и расте степен својеврсног слепог поверења у истраживања која спроводи. Али, најмрачнија од свих конотација је управо оно о чему је говорио Барфилд, а то је да се научни идоли све више намећу човеку и у његовом свакодневном схватању живота. Човек је тако прихваћен као животиња међу животињама. „Последица овог веровања“, упозорава Р. Х. Барфилд, „ако се са убеђењем примени на свакодневне послове, би напосто значила тврдњу да нико збиља не може бити одговоран за оно што ради или не ради, пошто се све своди на то да вам обезбеде одговарајуће хемикалије.“ (Барфилд 2008: 71). Друга, можда и погубнија форма материјализма, механизација, човека схвата као објект међу објектима, па чак и ресурс. Тако свака фирма у Србији и свету данас има канцеларију за *људске ресурсе* (*human resources*). То је свакако назадовање у односу на претходни „персонал“, који макар површно имплицира да су радници и личности, осим што су корисни за пословање.

Ако природне науке теже да човека попредмете, хуманистичке науке овакве оријентације теже да га ослободе историје. Али, и да бисмо били свесни кризе и њених узрока, и начина за лечење, потреб-

но је да поново будемо у стању да сагледамо историјски развој језика и схватимо да универзална синхрона лингвистика подсећа на оно што је Волтер наводно рекао за Свето римско царство. Нити је свето нити је римско, нити је царство. Исто тако та лингвистика није синхрона (јер тежи брисању дијахроније у односу на коју би била синхрона), нити је универзална (јер представља један ступањ у развоју језика), нити је лингвистика (већ пре технологија судова).

Једна илустрација ће овде бити од помоћи. Када се бави појединачним речима, лингвистика је у стању да их 'растави' на суфиксе, префиксе, инфиксе, афиксе, и, коначно, корене морфеме, од којих настају речи процесима деривације, префиксације, композиције, комбиноване творбом и конверзије. Од ових морфема, корена морфема делује као да игра најважнију улогу; она једина увек има независан смисао по себи, и чак и када се тај смисао мења додавањем других морфема, обавезно је она та чији се смисао мења. Када се узме лексичко поље као на пример <рука, руковати се, уручити, поручити, обруч, изручити, наручити>, лингвистичка анализа ће доћи до корене морфеме 'рук'. Студенти лингвистике могли би да се преваре и помисле да је заправо све почело од корена 'рук', да је то најдревнији облик од којег су потекли сви ови други облици. Међутим, корен у овом случају није никакав историјски корен речи, већ апстракција на основу скупа речи какве су пронађене у савременом српском језику. Метод веома наликује методу налажења аритметичке средине. Корен 'рук' заправо ништа не говори о садржају ових речи. Ова морфема је корен као најмањи заједнички именилац скупа речи до којих се дошло емпиријским путем. Доказ да корен 'рук' нема етимлошку валидност почива у чињеници да је у старословенском реч 'рука' имала облик 'ронка'.

Дајмо и супротан пример, наиме, онај са почетка овог рада. 'Безњеница' Лазе Костића делује као велики проблем за савремену лингвистику. Најпре, иако је именица, ниједна од њених морфема није именица, већ имамо један префикс, један суфикс, и једну заменицу. Дата заменица 'ње' је генитив једине личне заменице 'она', и нераскидиво је повезана са префиксом/предлогом 'без'. Проблем је даље у томе што није постојала никаква 'њеница' на коју је додато 'без'. Заправо, те две морфеме, 'без' и 'ње' су у таквој врсти јединства из које је

суфиксом '-ица' изведена ова реч. То јединство, међутим, и даље није никаква именица: није јасно како би се из предлошко-падешке конструкције предлога и личне заменице било којим механизмом творбе речи дошло до именице. Пред песничком креацијом, лингвистика је немоћна. Али, како сиромашно и без сврхе звучи ова лингвистичка анализа у односу на тумачење дато на почетку! Уместо љубави, вољене особе и света без ње, чежње, боли, наде, и на крају обећања раја, вртимо се укруг трудећи се да оправдамо (или усавршимо) методе за расечање речи, све време се удаљавајући од смисла који та реч има за нас као бића у потрази за смислом.

Неко ће овоме приговорити да је 'безњеница' немогућа реч у томе што ју је могуће разумети само у контексту песништва Лазе Костића. Ван тог контекста она нема смисла. Лингвисти би још и могли приговорити да је немогућа јер се не уклапа (или слабо уклапа) у постојеће механизме језичке творбе. Одговорићемо најпре на другу примедбу. Механизми језичке творбе су откривени емпиријском методом примењеном на конкретан језички корпус. Чињеница да ми нисмо открили неке друге механизме, не значи да нећемо; чињеница да неки од њих не постоје, не значи да неће постојати. Говорећи о бројним научним претпоставкама о преисторијском човеку, Честертон примењује да наука „у свим својим практичним изумима у већини природних окрића, увек може повећати доказе експериментом. Али она не може експериментално правити људе; или чак експериментално гледати шта први људи праве.“ (Честертон 2008: 40) Савремена лингвистика често уме да направи грешку у томе што прави моделе на основу *садашњих* доказа, а затим те моделе проглашава за универзалне; уз то је и методологија тих модела често усклађена са методологијом природних наука, код којих експериментисање, мерења, статистика, и разне друге врсте емпиријских истраживања имају далеко више смисла и природно иду уз те науке. Дакле, не ради се томе да су природне науке по себи погрешне – оне свакако *делују* – већ су у тој мери непримењиве на унутрашњи смисао који свет има за човека колико су примењиве на његову спољашњост коју врло вешто умеју да квалификују и квантификују.

Вратимо се сада на прву примедбу, која би могла да гласи да је смисао речи 'безњеница' условљен постојањем и познавањем песништва

Лазе Костића, и да је непостојећа и немогућа за све који овог песника нису читали. Овде се ради о принципијелном питању. Од почетка рада се потенцира чињеница да је сва језичка инвенција, а нарочито она у правцу експресивности, односно изражавања личних, субјективних стања духа и душе, у суштини песничка (схваћено у најширем смислу). Не само да реч 'безњеница' дугује своје постојање Лази Костићу, већ читав језик великим делом јесте дужник песницима. Стога ћемо одговорити контрапитањем: да ли је уопште могуће смислено живети у свету без Лазе Костића, и уопште, песника? Уопште се не поставља питање да ли ми одбацујемо свет без Лазе Костића. Такав свет пре свега одбацује нас.

Историја језика нам омогућава да уочимо разлику, и ослободимо се аналитичких детерминизама који опстају на основу строге регулације језика, свесни да је свака радикална промена претња теорији која се проглашава за крајњу истину.⁹ На универзитетима у Србији је, нажалост, историја језика потиснута, и често потпуно укинута, или сведена на један семестар. Слично је и са културном историјом. Није само лингвистика структурална и сведена на проучавање означитеља и означеног, већ и теорија књижевности, која је оперише архетиповима и мотивима којима се приписује вечност и непроменљивост, па старија дела скоро није ни неопходно читати, јер се то исто, само још

9 Овим се не позива на неграматичку употребу језика, или одсуство било каквих правила у комуникацији. Песничка инвенција није претња никаквим стандардима. Напротив, захваљујући поетском изразу смо још више у стању да ценимо прецизност и корисност језика свакодневице; и супротно, захваљујући познавању мање-више општеприхваћених језичких правила која се посредују културом као регулаторним механизмом, још смо више у стању да ценимо језик поезије, његову оригиналност и зачудност. Ове две врсте израза су у дијалектичком односу, песнички језик обогаћује свакодневни језик новим изразима, али се такође рађа из њега. Чињеница да се они преплићу и да се не може повући јасна граница где почиње један, а престаје други, за Барфилда не би била проблем. Позивајући се на Колрица, он често употребљава начело да иако се две ствари не могу одвојити/поделити (separate), ипак се могу разликовати (distinguish). Ово Колрицово начело је, пак, одјек схоластичких логичких и реалних дистинкција. Сасвим пластичан пример је довољан: на вратима се дрвена плоча и квака спајају да би сачиниле врата, али је разлика између дрвене плоче и кваке очигледна.

приступачније, може наћи у савременим делима.¹⁰ Поново, као што је свака теорија књижевности блиско повезана са искуством читања, тако су архетипови увек формулација читалачког искуства, ма колико широког. Бесмислено је очекивати да књижевне слике неће мењати смисао са променом епоха; подједнако је бесмислено не очекивати настанак нових слика, архетипова, или мотива. Поново, читање, разумевање, и тумачење књижевних дела се креће између нормативности, наслеђених слика, и експресивности, онеобичавања и иновације. Али, не само да тумачење често бива оптерећено архетипским апстракцијама¹¹ већ се и онај мали број дела из старије књижевности чита у преводу, а не у оригиналу, где би се видело просијавање другачијег поимања света. Студенти не излазе из сопствених језичких хоризоната. Општа синхронија присутна је и у одабиру тема дисертација. Не само да је проучавање дела, а тиме и понуђених предмета на студијама сведено у највећој мери на двадесети век, већ се та маргина све више своди на задњих неколико деценија двадесетог века. Писци, дела, историјски догађаји, научна открића, филозофске мисли, никада нису боље стављани у контекст својих времена; и никада нису били више истргнути из историје. Савремени мислиоци и научници су одлично у стању да сагледају тренутно стање, али недостатак историјске свести онемогућава им да виде развитак, процес, дијалектику, односно, *како*

10 Аутор овог текста је имао прилике да на једном семинару слуша излагање колегинице филолога у којем је другим колегама (углавном ван ове дисциплине) сугерисано да је *ветар* увек симбол неког прелаза или промене. Свакако да у одређеним конкретним делима ветар свакако може симболизовати промену: то нико не спори. Али, такве генерализације носе са собом опасност да унапред преодреде читање књижевности и разумевање одведу на странпутицу. Са друге стране, бављење генералијама у књижевности скоро да и не припада тумачењу које претпоставља да је свако дело носилац конкретног непоновљивог смисла, већ пре аналитичком методу утврђивања сличности на основу којих се дела групишу у правце, жанрове, или епохе. У најбољем случају, то може бити само припрема за тумачење.

11 У неутралном смислу уочавања одређених образаца својствених одређеној врсти дела. Такође се не пориче корисност оваквих приступа, будући да писци, наравно, често користе архетипске слике као 'скраћенице': нпр. архетип мудрог старца ће читаоцу јасно ставити до знања у којим оквирима да разуме лика и његову улогу, и са друге стране оставити писцу више простора да се бави другим аспектима дела.

se do shoia došlo. Заборав историје је прекид континуитета, а како смисао увек постоји у историји, у томе губитак историјског разумевања нужно проузрокује обесмишљавање људске егзистенције. Тиме желимо нагласити да човек данас и себе све више види изоловано, као да не припада историји свог народа, племена, или породице, већ као да постоји у виду изолованог феномена *ovge u saga*. Ово је доба у којем се никада више није говорило, са површним и иккривљеним разумевањем: „*carpe diem!*“ И никада није било више жаљења на испразност живота, и учмалост свакодневице. Овај феномен је приметно и српски филозоф Бранко Павловић, који каже да „човек тешко може бити ствар међу стварима, животиња међу животињама, или кукавни, безимени и безлични створ који постоји без разлога и без сврхе. Постојање без смисла сачињава живот који се тешко подноси или се уопште не подноси. Човек хоће да буде *неко* и *нешто*, а не *нико* и *ништа*.“ (Павловић 1998: 61) А упознавању самога себе, неће му од велике помоћи бити специјализоване науке данашњице, јер, поручује Павловић, „када саберемо све стручњаке за човека, укључујући и оне који о човеку могу говорити уопштено, онда у крајњем збиру имамо само стручњаке – човека нема.“ (Павловић 1998: 49).

Криза савременог човека и објашњење за све већи број психичких болести, те повика на општи губитак смисла, по Барфилду се може тражити управо у овој раздвојености човека од света. Док је средњовековни човек у сваком предмету могао видети реч Божију, савремени човек види само објект за истраживање, манипулацију и потрошњу. Укратко, више ни у чему ван себе није у стању да види смисао, а све чешће ни у себи самом. Отуда је очекивано да се половином двадесетог века, након великог рата машина оличеном у Другом светском рату, јави логотерапија – лечење смислом (види: Франкл 1992).

Криза, чији је симптом стање у језику, може се начети управо ако кренемо од језика. Прва партиципација је, истина, изгубљена за човека, али човек може повратити партиципацију кроз креативну употребу језика, кроз језичку инвенцију, имагинацију. Јачање субјективизма неће се преокренути, сматра Барфилд. Стога ће и ова *коначна партиципација* морати бити свесно спроведена, јер претпоставља самосвесног субјекта. Он ће гледати свет у исто време одвојен од себе и умети да поново види себе у свету. Барфилдова концепција, управо због тога

што више не почива на инстинкту и интуитивности, мораће да се учи и вежба. Или, како би могло да гласи другачије тумачење, коначна партиципација представља исход ка којем се креће еволуција свести. Иако Барфилд није оставио јасна упутства како би се такво учење пренело великом броју људи, вероватно је да ће слом позитивистичке науке одјекнути и у образовном систему који је и даље један од његових стубова. А као што је наведено, знаци тога су видљиви у све јачем повезивању разнородних знања и вештина. Човек коначне партиципације мораће да буде својеврсни полихистор, али не у површном енциклопедијском смислу познавања многих области без суштинског увида; већ у једном темељитом смислу у којем ће као и сви досадашњи прави полихистори осећати потребу да увиђа аналогije у космосу. Оваквом развоју ће свакако помоћи то што се и материјализам суочава са кризом, будући да је неутемељен, и да, такорећи, стоји сâм на себи. Отпор истинској интердисциплинарности све је слабији; за Барфилда је питање тренутка када ће се научни редукционизам изгубити у сопственим противречностима, и тло му се измаћи испод ногу. Барфилд ипак није сасвим оптимистичан, нарочито када каже да предвиђа свет у којем ће бити јаког подвајања између људи: „један део њих ће превазићи материјализам, док ће други још дубље потонути у њега.“ (Шугермен 2008б: 25). Ипак, он предвиђа и „Надолазећу трауму материјализма“, како гласи и наслов једног од есеја у збирци *Поновно откривање смисла и групи есеји*. Шта ће се десити када коначно падну зидови међу наукама, и када поново ојача схватање да је човек и дух, а не само тело? Да има унутрашњост као што има спољашњост? Барфилд поручује:

Човекова машта није стању да замисли грчеве који морају пратити свако напрезање аналне и оралне еротике да се претвори у нешто налик на романсу или брак сродних душа или нешто сасвим ново; на неизвесности, сумње, стрепње, испумпани его, отромбољено самопоуздање пермисивног друштва, док читава његова мајмунска етика сензуалности, мастурбације, перверзија, абортуса утувљена у главу преко школе, универзитета, парламента, штампе, и каткад и предикаонице, крене да му се измиче испод ногу. (Барфилд 2006: 228)

Ако би се десио овакав преокрет у схватању света, он би додатно олакшао постизање поновног јединства са светом. Завршимо, зато, са лирским речима Барфилдовим док призива наду у остварење

коначне партиципације: „Свет коначне партиципације ће једног дана заблистати у светлу ока како никада још није заблестао у раном јутру првобитне светлости Сунца.“ (Барфилд 2011: 189).

Литература

Барфилд 1967: Owen Barfield. *Speaker's Meaning*. Middletown, Connecticut: Wesleyan University Press;

Барфилд 1973: Owen Barfield. *Poetic Diction: A Study in Meaning*. Middletown, CT: Wesleyan University Press;

Барфилд 2006: Owen Barfield. *The Rediscovery of Meaning and Other Essays*. San Rafael, CA: The Barfield Press;

Барфилд 2007: Owen Barfield. *History in English Words*. Gt. Barrington, MA: Lindisfarne Books;

Барфилд 2008: R. H. Barfield, “Darwinism”, у: Шугермен 2008а;

Барфилд 2010: Owen Barfield. *Worlds Apart: A Dialogue of the 1960's*. Oxford: Barfield Press;

Барфилд 2011: Owen Barfield. *Saving the Appearances*. Oxford: Barfield Press;

Барфилд 2012: Owen Barfield. *Romanticism Comes of Age*. Oxford: Barfield Press;

Бом 2008: David Bohm, “Imagination, Fancy, Insight, and Reason”, у: Шугермен 2008а;

Бордо 1986: Susan Bordo, “The Cartesian Masculinization of Thought”, *Signs*, Vol. 11, No. 3 (Spring, 1986)

Вејд 2011: Nicholas Wade, “Phonetic Clues Hint Language Is Africa-Born”, *New York Times*, April 14, 2011 <http://www.nytimes.com/2011/04/15/science/15language.html?_r=0> (27.08.2014)

Луис 2010: C. S. Lewis. *The Discarded Image*. Cambridge: Cambridge University Press

Нејгл 2012: Thomas Nagel. *Mind and Cosmos: Why the Materialist Neo-Darwinian Conception of Nature Is Almost Certainly False*. Oxford: Oxford University Press

Онг 2002: Walter J. Ong. *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*. London and New York: Routledge

Павловић 1998: Бранко Павловић. *Филозофски итријиших*. Београд: Плато

Рајли 2006: R. J. Reilly. *Romantic Religion*. Great Barrington, MA: Lindisfarne Books.

Свејн 2012: John Swain, “The origin of Indo-European languages”, CERN COURIER, International Journal of High Energy Physics, Volume 52, Number 8, October 2012;

Тенисон 2008: G. B. Tennyson, “Etymology and Meaning”, у: Шугермен 2008а;

Тимеј: Plato. *Timaeus and Critias*. Oxford: Oxford University Press, 2008

Томас 1987: R. S. D. Thomas, “Cartesian and Non-Cartesian Thinking: Reflections on the Learning of Mathematics”, For the Learning of Mathematics, Vol. 7, No. 1 (Feb., 1987)

Франкл 1992: Viktor E. Frankl. *Man's Search for Meaning: An Introduction to Logotherapy (Fourth Edition)*. Boston, Massachusetts: Beacon Press;

Честертон 2008: G. K. Chesterton. *The Everlasting Man*. San Francisco: Ignatius Press;

Честертон 2009: G. K. Chesterton. *Orthodoxy*. Chicago: Moody Publishers (1st edition Dodd, Mead & Co. 1908);

Шугермен 2008а: ed. Shirley Sugerman. *Evolution of Consciousness: Studies in Polarity*. San Rafael, CA: The Barfield Press;

Шугермен 2008б: Shirley Sugerman, “A Conversation with Owen Barfield”, у: Шугерман 2008а.

Danko Kamčevski

SUMMARY

OWEN BARFIELD: PHILOLOGY, THE EVOLUTION OF CONSCIOUSNESS, AND THE CRISIS OF THE MODERN SOCIETY

The English philologist and philosopher Owen Barfield (1898-1997) is the author of outstanding yet wrongfully unnoticed studies on the evolution of consciousness as seen through the prism of the evolution of language itself. His own understanding of the contemporary crisis shall be presented within this context. One of the best illustrations could be the title of one of his essays dealing with this issue, namely, "The Coming Trauma of Materialism". Following his own research into the development of language revealing a development in consciousness and self-awareness, Barfield makes a further analogy between modern language theories and usage on one hand, and Cartesian subject-object division on the other hand. Human being as a perceiving subject of pure object has started to use language as a mere instrument of the logic of judgment. One of its symptoms is the so-called 'linguistic turn' in philosophy, that is, the rise of the analytical philosophy in the twentieth century. As precise and instrumental language requires precise and finite understanding of objects it refers to, the subject himself is less and less able to speak meaningfully about the world reduced into calculable. The objects themselves lose the tentativeness of theoretical models, and become fixed 'idols of the study'. This overflows into the subject's interpretation of his own self, as the subject comes to think of humans as *an animal among other animals*, developing Darwinian ethics. This 'monkey ethics' as Barfield calls it is truly a materialistic and reductionist understanding of the world extended to humans who are seen as mechanism essentially trapped in causal determinism of chemicals, hormones, or simply elementary particles interacting with each other. Such understanding allows for understanding language as a weapon for survival, or even in analogy with pathogens. At the same time the historical dimension wherein lies the meaning is subjugated to a vulgar outlook of 'seize the day', which has been draining possibilities of meaningful existence. Barfield's is a historical approach, for it is in history that we can notice the shape of the evolution of consciousness. As words preserve the inner working of the mind, in those words that have been preserved up until now one can witness changes in the understanding of the world. This in turn gives hope that the current crisis can be overcome, for materialism itself is sinking into more and more contradictions, while at the same time interdisciplinary research is assaulting the strict divisions between sciences. Barfield invites his readers to recover the lost participation in the world by virtue of imagination and poetic invention. Logical discourse cannot create new meaning. Only poetry can do that, and poetry can also make one see world in a different light. Barfield's struggle for imagination in the end resumes the Romantic anti-rationalist project,

and aims at final participation as solution for the current crisis that he principally sees as the crisis of meaning.

Key words: Barfield, language, consciousness, evolution, materialism, crisis, reductionism, poetry, imagination